

DORP

WOUWSCHE PLANTAGE

Het verhaal van

De Sinte Gertrudiskerk van Wouwse Plantage

Tongerlohuys / Historisch Informatiepunt Roosendaal

De Sinte Gertrudiskerk van Wouwse Plantage

1876

Veel kerken zijn al eeuwenoud. Dat geldt zeker niet voor de parochie en kerk van Wouwse Plantage, want die parochie werd pas in 1876 gesticht. Dat was vijf jaar nadat de eerste kerk was gebouwd maar die al die jaren niet gebruikt mocht worden. Dat vanwege tegenwerking van de bisschop van Breda en de pauselijke nuntius.

1863

Aan de stichting lagen verschillende motieven ten grondslag. Zo was de afstand voor de mensen uit Wouwse Plantage (van een echt dorp was nog geen sprake) naar de kerk van Wouw nogal groot, zeker vanwege de slechte (zand)wegen in die tijd. Ook wilde baron Constantin Pierre de Caters, de eigenaar van het gelijknamige landgoed, voor de bewoners (en zichzelf) een kerk een stuk dichterbij dan het godshuis van Wouw. In 1863 had hij al een houten kapel op het landgoed Wouwse Plantage laten bouwen, maar hij had niet overlegd met de kerkelijke overheid en daarom lukte het hem niet om een priester te krijgen. Het gebouwtje raakte in verval zonder dat het ooit in gebruik was geweest.

In 1868 toog een delegatie van boeren uit Wouwse Plantage samen met de burgemeester diverse keren naar bisschop Joannes van Genk in Breda om te pleiten voor een hulpkerk maar nu op de plaats waar het huidige dorp ligt.

In de jaren die volgden werd er veel geschreven en gepraat, want de zaak lag moeilijk. De parochie Wouw, waar Wouwse Plantage deel van uitmaakte, viel onder de abdijs van Bornhem en de omliggende gebieden onder het bisdom Breda. Het laatste waar de bisschop op zat te wachten, was ruzie met de abdijs van Bornhem.

1869

Baron de Caters was een volhouder, want in 1869 liet hij in zijn steenfabriek aan de Zoom alvast de stenen bakken voor de toekomstige kerk. Uiteindelijk moest zelfs Rome er aan te pas komen om uit de impasse te geraken. De Caters werd het wachten beu en liet een timmerman op de Hoge Braak, op de plaats waar nu de kerk staat, de contouren van het kerkje uitsteken.

Een Ansichtkaart van de kerk uit 1970. De kerk ziet er anno 2021 niet veel anders uit.

De kerk van Wouwse Plantage gebouwd naar het ontwerp van architect P. van Genk. De foto werd rond 1910 gemaakt en is afkomstig uit de verzameling van het Landgoed Wouwse Plantage.

De baron en de bisschop correspondeerden een jaar lang en ondertussen kwam in het begin van 1871 het kerkgebouw van steen en hout gereed. Dat ondanks dat de bisschop nog steeds geen toestemming had gegeven en ook de pauselijk nuntius niet mee wilde werken.

Uiteindelijk werden ook de boeren uit de omgeving het beu en ze boden begin 1872 een petitie aan de bisschop aan die ze met zijn twaalf hadden ondertekend. Zij moesten nog steeds door weer en wind een uur verderop in Wouw naar de kerk. Vooral in de winter was dat niet te doen, zeker niet met kinderen.

Eind september van dat jaar kwam ook de pastorie bij de kerk gereed, maar zelfs dat kon de bisschop niet vermurwen. In het boek 'Ste Gertrudis in het woud' heeft pater Kees van Heijst uitvoerig de activiteiten van baron De Caters, burgemeester Daverveldt, bisschop van Genk en later bisschop

1876 Van Beek en de pastoor van Wouw beschreven. Uiteindelijk werd op 23 januari 1876 de zelfstandige parochie 'Wouwsche Plantaadje' een feit. Dat was bijna acht jaar nadat de baron zijn eerste brief had gestuurd en de kerk al vijf jaar lang dicht was geweest.

Een eigen pastoor

De eerste pastoor van de nieuwe parochie was Theodorus Ketelaars, geboren in Bergen op Zoom. Hij werd op 21 januari 1876 plechtig ingehaald door de dorpelingen en fanfare Oranje uit Wouw. Het gezelschap trok naar de met dennengroen en vlaggen versierde kerk. De overlevering wil dat één van de aanwezigen door zijn stoel zakte, doordat de houtwormen er jaren vrij spel hadden gehad.

Geen wonder dat er in 1876 nog maanden aan het kerkgebouw werd gewerkt om het te verbeteren en te restaureren, voor een groot deel met geld van baron de Caters. Ook de pastorie, die al die jaren leeg stond, bleek niet al te best meer en in 1877 werd door architect P. Soffers uit Ginneken een nieuwe pastorie ontworpen. Die werd aan de zuidzijde van de kerk gebouwd, waar het huidige pand nog steeds staat, al is het nu in gebruik als particulier woonhuis.

1877

1871

De Plantagebaan met de kerk en de kleuterschool tijdens de Eerste Wereldoorlog. Op de kaart staat een groep militairen die was ingekwartierd bij burgers in Wouwse Plantage.

Pastoor Adrianus de Jong komt

1891

Negen dagen na het overlijden van pastoor Ketelaars werd Adrianus de Jong tot de nieuwe pastoor van Wouwse Plantage benoemd. Of hij daar blij mee was, vertelt het verhaal niet, want hij trof een parochie aan met een schuld van ruim 21.000 gulden een kerk die nog niet af was, zonder altaar, uurwerk en klok. 'Wel vond hij twee oude missaals en grotendeel versleten misgewaden', schreef Kees van Heijst in 1986. Toch kon op 9 november 1891 de nieuwe kerk ingewijd worden door Mgr. Petrus Leyten, de bisschop van Breda. Het werd een plechtigheid van viereneenhalf uur en pastoor De Jong droeg in de nieuwe kerk de eerste Heilige Mis op.

De kerk was op dat moment nog steeds niet compleet, want het torenuurwerk en een luidklok ontbraken. De Jong wist geld voor de klok bijeen te brengen en het gemeentebestuur zorgde voor het torenuurwerk. Dankzij het 'bedeltalent' van pastoor De Jong werd de kerk in de jaren erna verder aangekleed met een kruisweg, een nieuwe godslamp en altaarbenodigdheden.

Deze foto werd gemaakt vanaf de leemkuil van de steenfabriek in Wouwse Plantage. Rond 1912 zagen de kerk en de pastorie er aan de achterzijde zo uit.

Baron Constantin Pierre de Caters was trots op 'zijn' kerkje en trouw kwam hij elke zondag naar de mis. Eigenlijk had hij van Wouwse Plantage een Klein-Antwerpen willen maken. Dat is nog steeds te zien aan de breedte van de Plantagebaan in het dorp. Daar had hij de brede leien van Antwerpen voor ogen. Toen de baron op 12 oktober 1884 overleed, werd er vijf dagen later een dienst gehouden waarbij de dorpelings kwamen massaal bidden voor de zielenrust van de man die zich met hart en ziel had ingezet voor hun dorp.

1884

Een nieuwe kerk

In 1887 begon de kerk sporen van slijtage te vertonen. Dat ondanks allerlei noodgrepen zoals het opschilderen van de kerk en de aankoop van nieuwe lampen. Pastoor Ketelaars wist op tweede kerstdag in 1890 het kerkbestuur zover te krijgen dat werd besloten om een nieuwe kerk te bouwen.

Het moest een neo-gotische kerk worden en als architect werd C.P (Kees) van Genk uit Bergen op Zoom aangetrokken. Steenbakker Jac van Wesenbeeck liet alvast een paardenspoorlijntje van de fabriek naar de bouwplaats aanleggen voor de aanvoer van de stenen en op 4 april 1891 kwam de toestemming van de bisschop voor de nieuwe kerk. Bij die toestemming zat ook de goedkeuring om tot een bedrag van 15.000 gulden leningen aan te gaan. Zes aannemers schreven in, waarna de bouw voor 14.863 gulden werd gegund aan de firma J. Hoppenbrouwers uit Steenberg.

1891

Hij ging voortvarend aan de gang en achter het kleuterschooltje, dat het kerkbestuur in 1880 had laten bouwen, werd een noodkerkje neergezet. Daarna werd het oude kerkje afgebroken om plaats te maken voor een nieuw stenen gebouw. Pastoor Ketelaars was ondertussen begonnen om links en rechts bij parochianen geldleningen af te sluiten, want de nieuwe kerk moest uiteraard ook ingericht worden. Dat zou de pastoor dat niet meer meemaken, want op 17 juli kreeg hij een beroerte en nog dezelfde dag overleed hij.

1880

De kerk is te klein

Het dorp Wouwse Plantage, in die tijd nog Pindorp genoemd, groeide langzaam en in 1924 werd het oude plan uit 1914 uit de kast gehaald om de kerk te vergroten. Tien jaar eerder was dat niet gebeurd vanwege het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, maar nu wilde het kerkbestuur de plannen doorzetten.

Architect Jacques van Groenendaal uit Breda tekende nieuwe zijbeuken, een groter priesterkoor en een andere sacristie. De bisschop gaf toestemming voor de verbouwing, Pierre Paul Emsens liet gratis de benodigde stenen bakken, de kerkmeesters zorgden voor de aanvoer van zand en materialen. Jos Mertens en Joh. Weterings, aannemers uit Raamsdonksveer, namen het werk voor 41.275 gulden aan, bijna het drievoudige waarvoor destijds het kerkje was gebouwd.

Het werk verliep voorspoedig, want op 16 november 1925 kon bisschop Petrus Hopmans van Breda naar Wouwse Plantage reizen om de kerk te consacreren.

Een foto gemaakt rond 1930. Het pand het dichtst bij de kerk stond in die tijd nog steeds bekend als 'de oude pastorie' terwijl die nieuwe al in 1877 was gebouwd.

1924

1925

Een bijzondere schenking en een jeugdhuis

1925 In 1925 kreeg de parochie een bijzondere schenking van Jacobus Simons. Die bezat schuin tegenover de kerk een huis met schuur en erf. In zijn testament stond vermeld dat dit pand na zijn dood naar de parochie zou gaan. Simons had het pand verhuurd aan de familie Braat en de parochie kreeg er dus een mooie bron van inkomsten bij. In het pand waren een winkel en café gevestigd en in de voorwaarden stond dat er niet gedanst mocht worden in het café. Toen dat wel gebeurde, werd de huur op last van de bisschop opgezegd. Eind 1961 werd het pand verkocht aan kastelein Jan Bals en dat leverde de parochie weer wat extra geld op.

1934

Een bijzondere gebeurtenis was de aanleg van het elektriciteitsnet in Wouwse Plantage in 1934. De kerk werd vanaf dat moment met acht grote en vier kleine lampen en bovendien twee schijnwerpers verlicht. Dankzij die elektriciteit kon er een warmeluchtoven worden geplaatst om het gebouw te verwarmen. De kosten werden betaald door het plaatsengeld met een gulden te verhogen. Binnen een jaar was de volledige schuld afgelost, want de parochianen gaven liever een gulden extra dan kou te moeten lijden in de kerk.

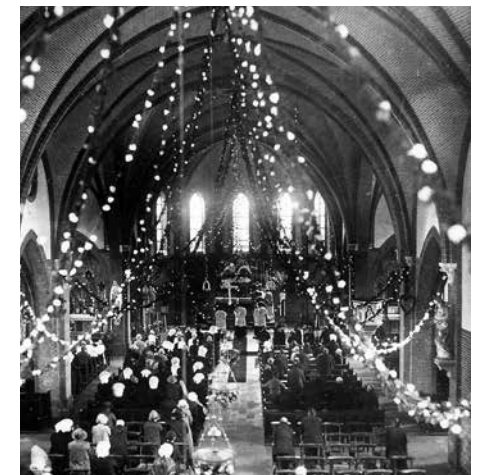

Foto rechts: Het interieur van de Gertrudiskerk in Wouwse Plantage tijdens de plechtige Hoogmis 'met drie heren' bij het zilveren jubileum van pastoor J. Loonen.

In 1936 was de bewaarschool, die het kerkbestuur in 1880 had laten bouwen, zover versleten, dat nieuwbouw nodig was. Dat gebouw werd extra groot gemaakt, want in het jeugdhuis moesten ook een toneel- en vergaderzaal komen. Janus Bennebroek en Guust Suijkerbuijk zorgden voor een bedrag van 9.000 gulden dat Wouwse Plantage een nieuwe accommodatie kreeg die ook door verenigingen gebruikt kon worden.

Foto onder: In 1931 vierde pastoor J. Loonen zijn zilveren priesterfeest. Op deze foto is de voorzijde van de kerk met het uurwerk goed te zien.

1936

De Tweede Wereldoorlog zorgt voor ellende

1938

Wouwse Plantage ligt hemelsbreed amper een kilometer van de Belgische grens en dat was ook de reden dat in 1938 tijdens de mobilisatie meteen militairen ingekwartierd werden in het dorp. In de pastorie logeerden de hogere officieren, het jeugdhuis zat vol lagere militairen en in de kelder werd zelfs de munitie opgeslagen, terwijl de kleuterschool als ziekenboeg dienst deed.

Op 10 mei 1940 werd de Zoombrug bij het dorp opgeblazen en daarmee sneuvelden ook alle ruiten van het jeugdhuis en de pastorie. In de oorlogsjaren bleef het vrij rustig in het dorp, maar in 1944 kwam daar verandering in toen de Duitsers begonnen met de aanleg van een tankval. De school en het jeugdhuis werden gevorderd om de grondwerkers onderdak te verlenen. Dat werk was van korte duur, want de geallieerde troepen naderden het dorp.

1944

In de nacht van 23 op 24 oktober kreeg de kerk al enkele voltreffers, maar op 25 oktober reden Duitse Rode-Kruissoldaten met kruiwagens een lading dynamiet de kerk in en even later werd de toren van de kerk opgeblazen. Gevolg was dat het oude gedeelte van de kerk werd verwoest en het nieuwe gedeelte flink ontworcht. Boerderijen stonden in brand en veel huizen in het dorp liepen forse schade op. In de dagen die volgden, het dorp was inmiddels wel bevrijd, werd het jeugdhuis ingericht als noodkerk. In de grote zaal werden zitplaatsen gemaakt en om alle parochianen te bedienen werden op zondag drie missen gedaan en later zelfs vier. Die toestand duurde tot begin 1946, toen was een deel van de kerk zover hersteld dat daar de mis weer mogelijk was.

1946

Wederopbouw na de oorlog

De wederopbouw van de kerk liet wel op zich wachten, want er waren geen aannemers die tijd hadden om het kerkgebouw te herstellen. Bovendien was er te weinig bouw materiaal, want boerderijen en woonhuizen hadden voorrang. Tot zich de firma Koot uit Gouda aandiende. Die firma bouwde later ook de huizen in de Pastoor Pottersstraat in Wouw. Eerst werden de kruisbeuken en het priesterkoor hersteld en de vreugde was groot toen op 26 maart 1946 dit deel van de kerk in gebruik genomen kon worden.

Pas in 1949 werd het werk aan de kerk voortgezet, want vanwege de groei van het aantal parochianen moest de kerk groter worden. Het schip werd dichtgemaakt, er kwam een toren met een portaal en een devotie- en doopkapel. Dat werk werd voor 145.580 gulden uitgevoerd door NV Albouw uit Breda. Op 15 oktober 1950 was de kerk weer helemaal gereed en kon pastoor Johannes Loonen in het splinternieuwe gebouw de mis opdragen.

Een foto gemaakt rond 1960 van de Plantagebaan met op de voorgrond rechts de oude pastorie die toen al ruim tachtig jaar als particulier woonhuis in gebruik was.

1946

1949

1959

In 1959 voelde pastoor Loonen zich niet meer in staat om zijn taak naar behoren te vervullen en hij bood de bisschop zijn ontslag aan. Die benoemde daarop Cornelis de Beer tot pastoor, maar pastoor Loonen bleef wel in de pastorie wonen. Hij droeg nog wel de mis op terwijl hij aan zijn bureau zat en Kees van Heijst stond hem als misdienaar ter zijde.

1961

Al die jaren had de kerk het zonder orgel moeten doen, maar in februari 1961 vond het kerkbestuur dat het tijd werd om zo'n instrument aan te schaffen. Het was weliswaar geen nieuw orgel, maar parochie en zangkoor waren er erg blij mee.

De kerk kwam beslist niet ongeschonden uit de Tweede Wereldoorlog. Tijdens de bevrijding werd de toren opgeblazen door de Duitsers en besloten door de geallieerden.

Veranderingen in de kerk en de liturgie

In de jaren zestig van de twintigste eeuw kreeg de kerk een nieuwe verwarmingsinstallatie en er kwam een geluidsinstallatie, maar ingrijpender waren de veranderingen in de liturgie en de daarmee samenhangende aanpassingen van het priesterkoor. Dat werd een halve meter verhoogd en het hoogaltaar, de preekstoel, het rechter zijaltaar en de communiebanken werden verwijderd.

Om de aanpassing van het priesterkoor af te ronden werd een nieuw altaar geplaatst in het priesterkoor. Dat werd gemaakt door Jan Vaes uit Breda. Op 13 september 1970 kon bisschop Hubertus Ernst het nieuwe altaar consacreren en was de kerk weer helemaal bij de tijd en de liturgie kon voortaan gevierd worden volgens de richtlijnen van het Tweede Vaticaans Concilie.

1970

Wouwse Plantage, Interieur R. K. Kerk

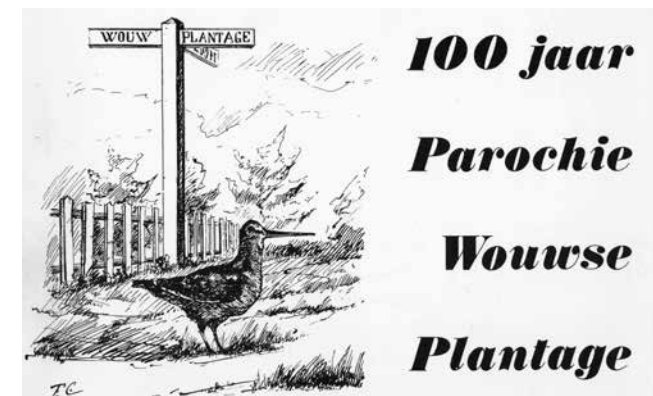
Het interieur van de kerk na de Tweede Wereldoorlog. De foto werd rond 1956 gemaakt. De vroeger bidstoelen waren toen inmiddels vervangen door banken.

Het eeuwfeest wordt groots gevierd

1976

In 1976, honderd jaar na de inwijding, stond een grandioos eeuwfeest op het programma dat zeven dagen zou gaan duren. Baron de Caters, de stichter, kreeg een postume hulde. Een delegatie van het feestcomité en het gemeentebestuur ging naar het Belgische Berchem waar de baron begraven ligt. In Wouwse Plantage zou tijdens het openingsweekend van het feest nog een straatnaambord met de naam van de baron worden onthuld.

Onderdeel van de feestelijkheden was een tentoonstelling in het kasteeltje en de bijgebouwen in Plantage Centrum over de kerk en het landgoed. De bouw van een kinderdorp, fietstochten, feesten, demonstraties, een braderie, optredens van majorettekorpsen en de bezichtiging van de kerk zorgden dat er een week lang mensen in en om het dorp actief waren. Om de historie van dorp, kerk en landgoed vast te leggen, verscheen een boek over de historie van Wouwse Plantage. Enkele jaren voor het eeuwfeest werd gevierd, was pastoor Tinus Opgenoord van de Lazaristen benoemd als nieuwe pastoor. Hij bleef tot 1998 actief in de parochie en was meteen de laatste pastoor in Wouwse Plantage, want zijn opvolger, Jos Demmers, was ook pastoor in Wouw, Heerle en Moerstraten.

De uitnodiging voor de feestelijkheden rond de viering van het 100-jarig bestaan van de parochie.

Toekomst ziet er somber uit

Pastoor Opgenoord zag tijdens een afscheidsinterview in 1998 al aankomen dat het er somber uitzag voor de toekomst van de parochie. Overall liep het aantal kerkbezoekers terug en er kwam ook steeds minder geld binnen vanuit het parochiefonds.

1998

In december 1995 werd de 'Initiatiefgroep regio Wouw' opgericht met mensen uit de vier parochies om een fusie voor te bereiden tussen Wouw, Heerle, Wouwse Plantage en Moerstraten. Dat resulteerde in de nieuwe parochie 'Onze Lieve Vrouw in het Woud', die op 1 januari 2001 van start ging. Kort na de fusie werd de pastorie in Wouwse Plantage verkocht en ook de pastorieën van Heerle en Moerstraten werden particulier bezit.

1995

In 2005 verscheen in BNDeStem een artikel over de vier kerken en daaruit bleek dat er een tekort op de begroting werd verwacht in 2015 van 1,6 miljoen euro. Dus moesten er kerken gesloten worden om de begroting sluitend te maken. Dat leidde vooral in Wouwse Plantage tot wrak en zelfs de overweging om uit de fusie te stappen en het geld van de verkochte pastorie terug te vragen. Uiteindelijk besloten de parochianen om ervoor te vechten hun kerk open te houden. Eén van de parochianen vatte dat samen als: 'De andere parochies gaan voor andere bestemmingen. Wij willen onze kerk behouden. En de kerk van Wouw? Dat is een mooie vrouw, die komt toch wel aan de man!'

2005

Ondanks de mooie plannen bleef het kerkbezoek in Wouwse Plantage teruglopen tot gemiddeld 30, 40 kerkbezoekers per weekend en er kwamen grote onderhoudskosten aan. Zo moet de complete elektrische installatie vernieuwd worden. Voor de toekomst van de kerk in deze kleine kern ziet het er zeker niet rooskleurig uit.

Verering van Nicolaas van Tolentijn

Pastoor Theodorus Ketelaars wilde in de kerk van Wouwse Plantage het feest van de heilige Nicolaas van Tolentijn te vieren. Daarmee konden de gelovigen een volle aflat verdienen.

Nicolaas werd rond 1245 geboren in Saint Angelo in Pontano in Italië. Hij sloot zich aan bij de augustijner kluizenaars. Na zijn priesterwijding trok hij rond als prediker en biechtvader en in 1275 streek hij neer in Tolentino waar de nodige wonderen gebeurden en hij van een ziekte genas na verschijningen van Maria en Augustinus. Die adviseerden hem om al bedelend brood te verzamelen en dat op te eten. Hierna genas hij en dat was de aanleiding om op zijn naamdag gewijd brood uit te delen.

In mei 1893 gaf paus Leo XIII toestemming voor de verering van deze monnik. Er werden broodjes gezegend en die zouden bescherming bieden tegen koorts, mond- en klauwzeer en veeziekten. In Wouwse Plantage wordt deze traditie nog steeds in ere gehouden. Eind negentiende eeuw trok er jaarlijks een processie vanuit Bergen op Zoom naar Wouwse Plantage en na de bedevaart trokken de bezoekers met gewijd brood terug naar huis.

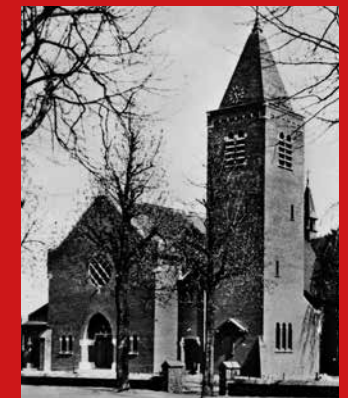

Foto links: De 'nieuwe' pastorie die in 1877 werd gebouwd. In het pand veel bijzondere zaken, zoals een 'kindervoetjesvloer' die beschreven is door Pieter van Leijzen in het tijdschrift van de Vierschaer.

Foto rechts: Een foto gemaakt vanaf de Plantagebaan nadat de kerk was herbouwd was na de Tweede Wereldoorlog.

Literatuur

Diverse krantenberichten in Brabants Nieuwsblad en BN/DeStem

Gemeente Wouw. Extra uitgave van het maandblad 'Vierstemmig' (juni 1976)

Heijst, C. van. Parochie en kerk in „Ste Gertrudis in het woud” (1976)

Rond de 4 Torens. Uitgave: De vier parochies in de regio Wouw (14 december 2000)

Venselaar, Martin. Archivaris Albert Delahaye: 't Wordt een bijzonder feest. 100 jaar Wouwse Plantage (Brabants Nieuwsblad 24-01-1976)

Leijsen, Pieter van. Serie artikelen in de jaargangen 2011 en 2012 van heemkundekring 'De Vierschaer' over het ontstaan van de kerk, de parochie en de pastorie van Wouwse Plantage.

Colofon

Erfgoedcentrum Tongerlohuys, 2021.

Samenstelling

René Hermans

Eindredactie

Jeannine Hermans

Opmaak

Sterke Zaak

Illustratieverantwoording

Collectie Heemkundekring De Vierschaer – Wouw

Collectie Landgoed Wouwse Plantage

Collectie René Hermans

Foto's Adriënné Hermans

Copyright

2021. Alle rechten voorbehouden aan de uitgever (Erfgoedcentrum Tongerlohuys). Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt, in welke vorm en op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Tongerlohuys

Het verhaal van Roosendaal

Tongerlohuys / Historisch Informatiepunt Roosendaal

Roosendaal